

Limoniët

Natuurstudietijdschrift van de Natuurpunt regio Vlaamse Ardennen *plus*

Jaargang 1 • nummer 1 • 2008

natuurpunt

Vlaamse Ardennen *plus*

Bijlage bij Meander - 6de jaargang nr.1 jan-feb-maa 2008

ISSN 2030-0069

De Roek in de regio Vlaamse Ardennen *plus...* een succesverhaal!

Jacques Vanheeuverswyn
jacques.vanheeuverswyn@pandora.be

Sinds 1990 werd in de regio Vlaamse Ardennen *plus* nauwkeurig de populatie van de Roek opgevolgd. Het aantal broedkoppels per kolonie werd in het voorjaar geteld. Naast een verviervoudiging van het aantal broedkoppels werd ook een verschuiving vastgesteld van het aantal kolonies in Noordwestelijke richting waarbij drie kernkolonies een belangrijke rol spelen. Deze verspreiding werd in sommige gevallen in de hand gewerkt door het kappen van de broedbossen waarbij de Roeken genoodzaakt werden om nieuwe bossen te koloniseren. Hierbij worden ook relatief jonge bossen gebruikt. Het kappen van broedbossen veroorzaakte steeds een daling van het aantal koppels.

De Roek in West-Europa

Verspreiding en biotoop

Als enige echte koloniebroedvogel onder onze kraaiachtigen is de Roek wijd verspreid in de gematigde en boreale streken van Europa. Hagemeijer et al. (1997) schatten de stand op 3,5 miljoen broedparen voor Europa, Rusland niet meegerekend. Hoge dichtheden (tot 4 broedparen per km²) worden aangetroffen in het Verenigd Koninkrijk, het noordwesten van Frankrijk, grote delen van Midden-Europa en de Baltische staten. Elders, onder meer in Scandinavië en Duitsland, komt de Roek meer lokaal voor. In het zuiden van Europa is hij als broedvogel vrijwel afwezig. In Azië, waar de soort dieper noordelijk is doorgedrongen, strekt het broedgebied zich uit tot in China (Hagemeijer et al. 1997).

De Roek is een bewoner van agrarisch gebied. Van belang is de nabijheid van grasland, waarin de ouervogels in de broedtijd proteïnerijk voedsel

voor de nestjongen vinden. De kolonies tellen enkele tot in zeldzame gevallen enkele duizenden nesten (zo bv. 1000 nesten in 's Gravenvoeren in 1928) die vanaf midden februari, vaak dicht bijeen, gemaakt of opgekalefaterd worden in de kruinen van enkele oudere loofbomen. Plaatselijk broeden Roeken in gemengde kolonies met Aalscholvers, Blauwe reigers en Roodpootvalken (Oost-Europa). In Vlaanderen zitten de nesten in bosranden en bomenrijen of boomgroepen met een goed uitzicht, als populierenaanplantingen, veldbosjes en stadsparken. Ook buiten de broedtijd zijn Roeken op gezelschap gesteld. Ze zoeken dan voedsel op het veld, vaak in grote zwermen waarbij Kauwen zich graag aansluiten. Bij de plaatselijke vogels, die standvogels zijn, voegen zich vogels uit Oost-Europa, die hier de winter doorbrengen of verder trekken naar Frankrijk. Op de winterse slaapplekken van de Roeken kunnen de aantallen vogels hoog oplopen.

Bedreigingen

Net als alle leden van de kraaienfamilie heeft ook de Roek onder vervolging te lijden. Nochtans ruimen Roeken in landbouwland grote hoeveelheden schadelijke insectenlarven als ritnaalden en engerlingen op. In hun nadeel spreekt het gemak waarmee ze in akkers pas ingezaaide granen en peulvruchten weten te vinden. Net als andere kraaiachtigen gaan Roeken in de broedtijd op zoek naar eieren en jonge vogels, wat hen in jagersmiddens niet in dank wordt afgenomen. Waar Roeken dicht bij woningen huizen komen, zijn klachten over lawaaioverlast en bevuiling door uitwerpselen schering en inslag. Het wel en wee van de Roek in Europa wordt dan ook deels bepaald door de verstoring waaraan de kolonies blootstaan, in de vorm van afschotacties, clandestiene vangkooien, uithalen van nesten en omkappen van nestbomen, zoals bv. te Ronse in 1982.

Status

Vanaf de jaren '50 droegen ook landbouwgiften bij tot de achteruitgang, onder meer via het gebruik van kwikverbindingen bij het ontsmetten van zaaizaad. In de jaren '70 waren de aantallen van de Roek in West-Europa dan ook tot een dieptepunt beland. Twee decennia volstonden om het Roekenbestand in Nederland van 50.000 paren in 1950 naar 10.000 paren in 1970 te doen tuimelen. In 1978 bedroeg de Belgische populatie 8.000 paar (in 1945 minder dan 5.000), waarvan het gros in Wallonië was gevestigd, vooral in de Maasvallei. In Vlaanderen waren veruit de meeste Roekenkolonies gesitueerd in de Antwerpse en Limburgse Kempen, aangevuld met een paar kolonies in de Voerstreek, een restant van voordien goedbezette kolonies in Brabant en

een nieuwe vestiging in Oost-Vlaanderen (Ronse). Bij ministerieel besluit van 8/8/1975 verkreeg de Roek in Vlaanderen wettelijke bescherming. Dat leidde tot een stijging van de aantallen. Wijzingen in landbouwpraktijken, zoals het omzetten van grasland in (maïs)akkers, heeft allicht een domper hierop gezet. Net als in de omliggende landen openbaarde zich een trend naar kleinere kolonies. In 2002 broedden in Vlaanderen 5.400 tot 5.900 paar. Vlaams-Brabant werd opnieuw bezet, met een uitloper naar de fruitstreek in Limburg. In Zuid-West-Vlaanderen werden 270 paar geteld, in de Vlaamse Ardennen 400. Merkwaardig is dat de soort niet meer werd aangetroffen in Voeren. In 2006 telde men in Vlaanderen ongeveer gelijkaardige aantallen (Anselin 2007). Maar hoe ging het de laatste jaren met de populaties in Oost-Vlaanderen en meer specifiek in de Vlaamse Ardennen?

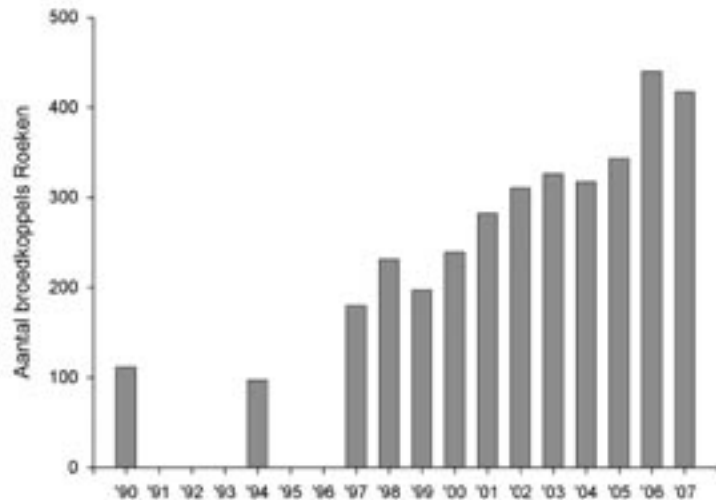
De Roek in Oost-Vlaanderen

Historisch overzicht (Tabel 1)

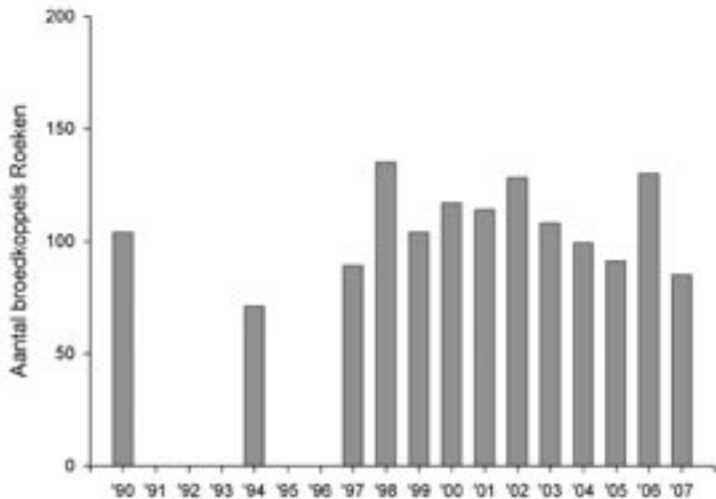
In 1990 ontdekte Franklin De Groote een Roekenkolonie in een populierenbosje te Gavere (Baaigem). Afgezien van de verdwenen kolonies langs de Beneden-Schelde (Temse, Basel) begin vorige eeuw waren kolonies van deze kraaiachtige in Oost-Vlaanderen alleen bekend van zijn bolwerk te Ronse (eerste broedgeval in 1974). Deze laatste locatie sluit aan bij de populaties in het Henegouwse heuvellandschap 'Le Pays des Collines', waar zich al sinds talrijke jaren verscheidene kolonies Roeken hadden gevestigd.

Jaar	Aantal kolonies (plaats)	Aantal nesten	Bronvermelding
1928	2 (Bazel en Temse)	26	Dupond (1929) in Voet et al. (1985)
1945	0	0	Dupond (1947) in Voet et al. (1985)
1956-1957	0	0	Van Winkel (1958) in Voet et al. (1985)
1982	1 (Ronse)	79	Voet et al. (1985)
1983	1 (Ronse)	min. 30	Voet et al. (1985)
1989	3 (Ronse)	93	Menschaert (1991)
1990	3 (Ronse) + 1 (Gavere-Baaigem)	104 + 7 = 111	Menschaert (1991)
2000-2002	Ronse, Baaigem en omgeving	± 400 paren	Vermeersch (2002)

Tabel 1. Historisch overzicht van het aantal nesten en kolonies van de Roek in Oost-Vlaanderen.

Figuur 1. Evolutie van het aantal broedkoppels Roeken in de regio Vlaamse Ardennen plus.

Figuur 2. Aantal broedkoppels van de Roek in de kolonie te Ronse.

Tellingen 1990 - 2006

De vondst in Gavere (Baaigem) was de aanleiding om elk jaar begin april op pad te gaan om het aantal Roekennesten per kolonie te tellen. De verzamelde gegevens werden doorgegeven aan het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek in het kader van het project Bijzondere Broedvogels Vlaanderen (BVV) waaraan de vogelwerkgroep Wielewaal Schelde-Leie (nu Vogelwerkgroep Natuurpunt Vlaamse Ardennen plus) meewerkt.

Hoewel de tellingen in de regio in de eerste helft van de jaren '90 onvolledig zijn, zou men kunnen stellen dat het aantal broedende Roeken vrij stabiel rond 100 koppels bleef hangen (Figuur 1). Het is pas vanaf halfweg de jaren '90 dat een stijgend aantal koppels werd geteld. In 2000 was de populatie meer dan verdubbeld ten opzichte van 1994. Deze trend bleef gestaag doorgaan tot halverwege het eerste decennia van deze eeuw. In 2006 werd een voorlopig maximaal aantal van 440 broedkoppels aangetroffen. Dit is meer dan een verdubbeling ten opzichte van de aantallen in 2000 en dus een

verviervoudiging van de aantallen begin de jaren '90! De stijgende lijn van het aantal broedkoppels wordt echter hier en daar onderbroken door jaren van terugval. Deze zijn te wijten aan het kappen van de broedbossen. Het aantalverloop van de populatie te Ronse toont ons het best deze schommelingen (Figuur 2). Bij kappingen van de broedbossen wordt een verminderd aantal koppels vastgesteld. Hoewel de kolonie zich bijna altijd weet te handhaven door uit te wijken naar nabij gelegen nieuwe broedbossen. Men zou kunnen stellen dat het kappen van de broedbossen in de winter bijdraagt tot de dispersie van de soort.

De spectaculaire stijging van het aantal broedgevallen ging tevens gepaard met een stijgend aantal broedkolonies. Wanneer we de uitbreidingen per gemeente bekijken (Figuur 3) dan was er voor 1990 enkel sprake van 1 kolonie te Ronse. In 1990 werd in een tweede gemeente een kolonie ontdekt, nl. Gavere (Baaigem). Ondanks de onvolledige tellingen kan men er van uit gaan dat deze situatie zich bestendigde in de eerste helft van de jaren '90. Het duurt tot 1997 wanneer in een derde gemeente een kolonie wordt ontdekt. In 2000 wordt voor het eerst de kolonie in Nazareth (Eke) geteld. In 2005-2006 worden in versneld tempo nieuwe kolonies opgericht, respectievelijk een 5de (Kruishoutem) en een 6de - 7de (Merelbeke en Zwalm). Het aantal gemeenten met kolonies was in 2006 aldus meer dan verdrievoudigd ten opzichte van begin de jaren '90.

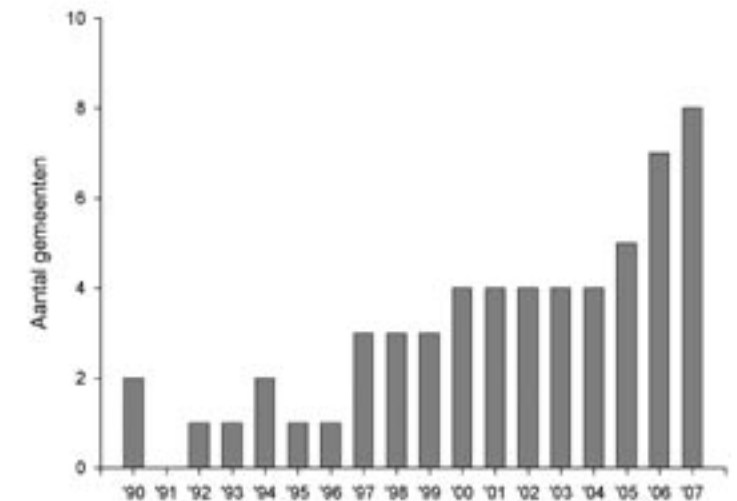
Gavere is met 6 kolonies de gemeente met het grootste aantal kolonies. Brakel en Ronse volgen met 5 kolonies. In 2006 bedroeg het effectieve aantal kolonies 19. De meeste kolonies

bevinden zich niet ver van elkaar. Wanneer men de verspreiding van de kolonies bekijkt (Figuur 4) kan men er vanuit gaan dat de 3 oudste kolonies verantwoordelijk zijn voor de verdere kolonisatie in de ruime omgeving. Zo is de kolonie in Gavere verantwoordelijk voor de uitbreiding in de omliggende gemeenten (Merelbeke, Zingem, Zwalm en Nazareth) en waarschijnlijk ook die van Kruishoutem.

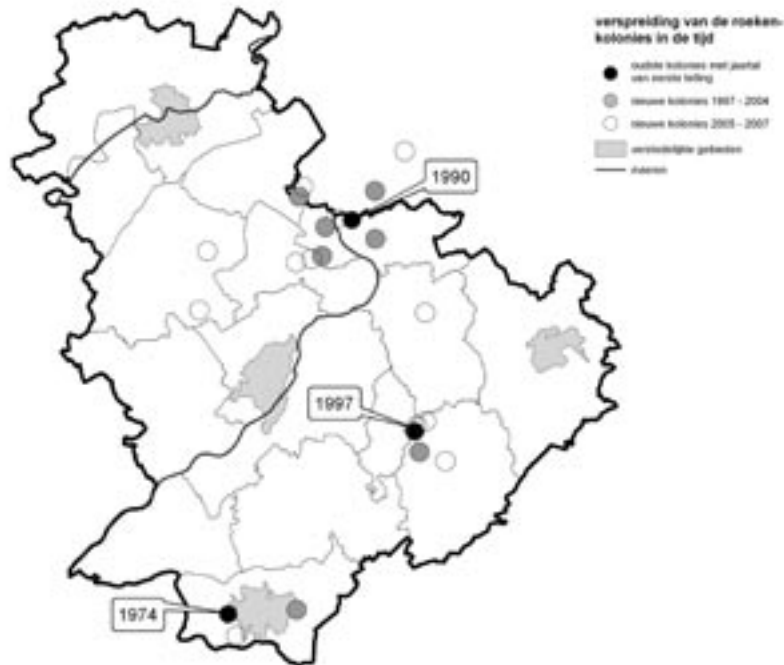
Ook in Brakel waar de Roek vóór 1997 niet tot broeden kwam werd vastgesteld dat vanuit de eerste kolonie in een populierenbosje nabij de Perlinckwatermolen te Elst in tien jaar tijd meerdere bosjes in de buurt werden gekoloniseerd.

Tellingen 2007

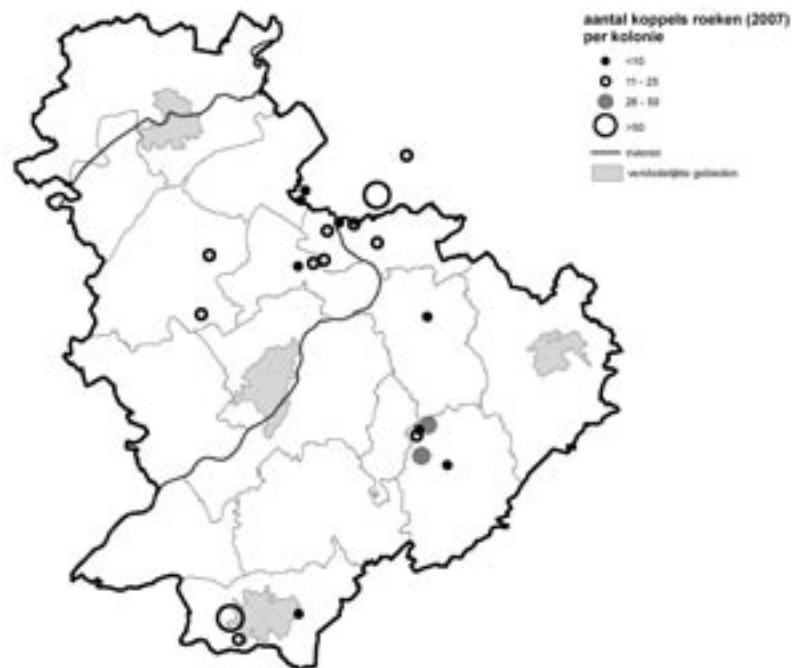
In 2007 werden in de regio Vlaamse Ardennen plus 415 koppels Roeken geteld, verspreid over 22 kolonies (Figuur 5). Dat betekent ten opzichte van 2006 een lichte achteruitgang van 25 nesten. Wel werden 4 nieuwe kolonies bevolkt in Zingem, Nazareth (Eke) en Kruishoutem (Wanegem-Lede). Eén kolonie werd verlaten (Ronse). Het kappen van een groot gedeelte van het populierenbos aan het

Figuur 3. Aantal gemeenten met Roekenkolonies in de periode 1990-2007.

Figuur 4. Verspreiding van de roekenkolonies in de tijd met aanduiding van de 3 oudste populaties in de regio Vlaamse Ardennen plus.

Figuur 5. Aantal koppels Roeken per kolonie in 2007 in de regio Vlaamse Ardennen plus.

warenhuis Carrefour in Ronse heeft vooral daar tot een daling van de aantallen geleid, die niet werd goedge maakt door een aangroei op andere plaatsen. In Gavere werd eveneens een daling vastgesteld maar deze werden gecompenseerd met een stijgend aantal koppels in nabij gelegen kolonies. De telling voor 2007 werd bemoeilijkt omdat eind maart de populieren zich reeds helemaal met bloeiende katjes hadden getooid. Door de vroege bladgroei dit jaar kon er later niet meer geteld worden, zodat vogels die eventueel dan nog de kolonie zijn komen vervoegen niet meegeteld werden. In de kolonie in Asper vestigden zich echter na 25 maart met zekerheid geen broedvogels meer.

Algemeen besluit

Sinds de tellingen in 1990 zien we een spectaculaire stijging van zowel het aantal broedkoppels als van het aantal kolonies. De kolonies rukken steeds verder op in de richting van Gent en Deinze. Roeken zijn dus al een tijdje geen privilege meer voor Ronse en Gavere. Het kappen van populierenbossen in de winter leidt tot dispersie. Elk jaar sneuvelt wel ergens een broedbos. Al moet duidelijk gesteld worden dat gezien de beschermde status van de soort en de vaststelling dat men na ontginning van het broedbos steeds met een terugvallend aantal broedkoppels te maken heeft, het kappen van broedbossen dient vermeden te worden. De Roeken huizen vrijwel allemaal in oudere bossen. Toch lijken broedparen zich stelselmatig in nabijgelegen jongere populierenaanplantingen te vestigen. Momenteel heb ik al in 8 Oost-Vlaamse fusiegemeenten Roekenkolonies vastgesteld. De kolonie in Nazareth (Eke) en in Merelbeke (deels ook in Vurste en Semmerzake) liggen buiten de regio Vlaamse Ardennen plus, maar zijn toch meegeteld om een zo volledig mogelijk beeld van de Roek als broedvogel in de ruime regio te verkrijgen.

Ik denk dan ook dat ik een volledig beeld van

de Roekenpopulatie in onze regio heb geschetst. Wie geïnteresseerd is om voor het komende broedseizoen te helpen tellen of nieuwe kolonies wil helpen zoeken, kan steeds terecht bij de auteur voor meer gedetailleerde informatie.

Dankwoord

Mijn dank gaat uit naar Luc Menschaert voor het nalezen en aanvullen van dit artikel.

Referenties

Anselin A. 2007. Het project Bijzondere Broedvogels Vlaanderen. Een eerste overzicht van het broedseizoen 2006. *Vogelnieuws* 8: 9-11.

Desmet J. 1987. *Vogels. Hun levensloop in België, hun wedervaren met de mens.* Marc Van de Wiele, Brugge.

Devillers P., Roggeman W., Tricot J., del Marmol P., Kerwijn C., Jacob J.-P. & Anselin A. 1988. *Atlas van de Belgische broedvogels.* Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Brussel.

Hagemeyer W.J.M. & Blair M.J.E. 1997. *The EBCC atlas of European breeding birds: their distribution and abundance.* T & AD Poyser, London.

Menschaert L. 1991. *Zijn er nog vogels? Waarnemingen van vogels in het zuidwesten van Oost-Vlaanderen.* Wielewaal Schelde-Leie, Asper.

Vermeersch G. 2004. Roek. In: Vermeersch G., Anselin A., Devos K., Herremans M., Stevens J., Gabriëls J. & Van der Krieken B. 2004. *Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002.* Instituut voor Natuurbehoud, Brussel, pp. 412-413.

Vlaamse avifauna commissie (VLAVICO) 1989. *Vogels in Vlaanderen. Voorkomen en verspreiding.* Vlaamse avifauna commissie / I.M.P., Bornem.

Voet H., Maes P. & Meeus H. 1985. *Verspreiding en broedaantallen van de Roek Corvus frugilegus in Vlaanderen, 1928-1983.* De Wielewaal 51: 109-122.